



TURİZMİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ THE PLACE OF TOURISM IN TURKISH ECONOMY

Prof.Dr. Kurban Ünlüönen
kurban@gazi.edu.tr

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Tayfun
tayfun@gazi.edu.tr

Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi
Turizm İşletmeciliği Eğitimi Bölümü
Turizm Ekonomisi Ana Bilim Dalı

Öz

Turizm, özellikle ülkelere sağladığı ekonomik faydalar sebebiyle ilgi odağı durumundadır. Bu sebeple turizm literatüründe yapılan çalışmaların önemli bir kısmının turizmin ekonomik yönleriyle ilgili olduğu gözlenmektedir. Çok geniş bir turizm potansiyeline sahip olan Türkiye, sahip olduğu bu değerleri mümkün olduğunca değerlendirmeye çalışmış ve yapmış olduğu kalkınma planlarında turizme de yer vermiştir.

Bu çalışmada, Türk turizminin cumhuriyet dönemi boyunca ülke ekonomisi üzerindeki etkileri incelenmiştir. İnceleme kapsamında turizmin toplam sabit sermaye içindeki payı, Turizm Bankası ve Kalkınma Bankası tarafından verilen krediler, turizm yatırımları için verilen kredilerin toplam krediler içindeki payı, turizm sektöründe verilen teşvik belgesi verilen projeler, turizmde yabancı sermaye izinleri, turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı ve turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı, turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı, turizm gelir gider dengesi ve ortalama harcama, tesislerde konaklama ve geceleme sayıları, konaklama tesisleri ve yatak sayısı gibi temel ekonomik etkileri esas alınmıştır. Araştırmada planlı dönemde meydana gelen değişiklikler birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, ekonomi, kredi, yatırım,yabancı sermaye.

Abstract

Tourism has been a focus of interest, because of its economical benefits. Therefore, it is observed that most of the research in tourism literature is related to economic aspect of tourism. Turkey has made use of its tourism potential as much as possible; also Turkey took tourism into account in its development plans.

In this study the effects of tourism on Turkey's economic activities after foundation of republic of Turkey have been examined. In the scope of this examination, the economic effects such as the portion of tourism in total fixed capital, the credits that was given by tourism bank and development bank, the portion of tourism investment credits in total credits, the approved tourism projects by Ministry of Culture and Tourism, Permitted foreign capital in tourism, the ratio of tourism income to export income, the ratio of tourism expenditures to import expenditures, the portion of tourism income in Gross National Income, the balance of tourism income and expenses, the average spending, the numbers of staying in hotels, the numbers of accommodations establishments and their beds were taken in to account. Also the changes in planed turn were compared with each others.

Key Words: Turizm, economy, credit, investment, foreign capital.

1. Amaç

Bir ülkenin kalkınmasında turizmin öneminden ve sektörün payından söz edebilmek, turizmin ekonomik etkilerini ölçmekle mümkün olabilecektir. Turizm sektörünün ekonominin gelir, istihdam, yatırım, ihracat, ithalat veya buna benzer temel göstergeleri üzerindeki olumlu ve/veya olumsuz etkileri ancak; hesaplanabildiği ölçüde anlamlı olacaktır. Aksi takdirde teorinin ortaya koyduğu sonuçların gerçekleştiğine dair varsayımlar üzerinden konuşulacaktır. Dikkat edilecek olursa söz konusu teorik sonuçlar sektörün evrensel boyutu ile ilgilidir. Her ekonomik bünye diğerinden mutlaka önemli farklılıklar göstereceğinden, ülke ekonomileri bazında konuşabilmek, sektöre ait veri ve sonuçları kullanarak analizler yapmayı gerektirmektedir. Bu çalışmada da Türkiye'nin turizm alanında ekonomik olarak kat etmiş olduğu yol planlı dönemler itibariyle sıra ile ele alınmıştır.

Türkiye'de turizm sektörünü ekonomik anlamda değerlendirmeye ve yorumlamaya yönelik çalışmalara paralel olarak bu çalışmada da aşağıdaki konular yıllar itibariyle ele alınmıştır;

- turizm yatırımları ve turizm yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı
- T.C. Turizm Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası tarafından verilen krediler,
- turizm yatırımları için verilen krediler ve bu kredilerin toplam krediler içindeki payı,
- turizm sektöründe teşvik belgesi verilen projeler ile bu projelerin teşvik edilen toplam projeler içindeki payı,
- 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'ndan yararlanan turizm firmalarının yıllar itibariyle dağılımı ve toplam yabancı sermaye içindeki payları,
- turizmde yabancı sermaye izinleri,
- turizm gelirlerinin ihracat gelirleri ve turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı,
- turizm gelirlerin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı,
- turizm gelir gider dengesi ve ortalama harcama,
- tesislere geliş ve geceleme sayıları, ortalama kalış süresi ve doluluk oranları,
- belgeli konaklama tesisleri ve yatak sayısı.

2. Giriş

Türk turizminin Türkiye ekonomisindeki yerini konu alan bu bölümün amacı Türk turizminin yıllar itibariyle ekonomik anlamda nasıl bir gelişme gösterdiği rakamlarla tablolaştırılarak gözler önüne koyabilmektir. Yıllar itibariyle Türk turizminin ekonomik anlamda nasıl bir gelişme gösterdiğini görmek ve ileri dönük projeksiyonlar yapabilmek adına bu bölümde yer alan tabloları iyi anlamak ve analiz etmek önemlidir.

Bölümde öncelikler planlı dönem öncesi Türk turizmi hakkında kısa bilgi verilerek daha sonra önemli gelişmelerin kaydedildiği ve düzenli istatistiklerin tutulduğu planlı dönem ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3. Planlı Dönem Öncesi ve Sonrası Türk Turizmi

3.1. Planlı Dönem Öncesi

Planlı dönem öncesindeki yatırımları ve teşvikleri karakteri bakımından değerlendirmeye yarayacak rakamsal verilerin mevcut olmaması sebebiyle o dönem için rakamsal bir analiz yapmakta mümkün olmamaktadır. Ancak genel yapı hakkında bilgi vermek mümkündür.

Cumhuriyet Hükümetleri 1946 ve daha belirgin olarak 1948'den itibaren iktisadi altyapı yatırımlarına daha fazla önem vermeye ve daha fazla kaynak ayırmaya başlamıştır (Yaşa ve diğ., 1980:411).

1950'li yıllardan itibaren turizmin iktisadi öneminin daha fazla kavrandığı, bu faaliyet sahasının teşvik edildiği, turistik yatırımların ve turizmin gelişmesi için esas olan diğer yatırım türlerinin-özellikle ulaştırma alanında- hızla arttığı görülmektedir. Turizm yatırımlarını teşvik amacıyla turizm kredilerine ilk defa 24.03.1950 tarih ve 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik kanunu ile yer verilmiştir.

27 Mayıs 1960 ihtilali ile Türkiye'de yeni gelişmeye başlamış olan turizm sektörü bütünüyle bir durgunluk içine girmiştir. İhtilali takip eden aylarda, devrilen iktidarın bu sahadaki faaliyet ve tasarrufları üzerine yoğun bir soruşturma ve kovuşturma hareketi başlatılmış, henüz bitirilmemiş olan yatırımların büyük bir çoğunluğu durdurulmuş yapımına başlanmamış olan projeler iptal edilmiş, krediler kesilmiştir. 1962 yılında, 1960'tan önce başlamış turistik yatırımları durduran uygulama gevşetilmiş ve bu yatırımların bir kısmı bitirilebilmiştir

Tablo 1: Planlı Dönem Öncesinde (1950-1962) Türkiye'de Turizm

Yıl	Turizme Uygun Yatak Sayısı	Gelen Yabancı Sayısı	Turist Olanlar	Çıkan Vatandaş Sayısı	Turizm Gelirleri (milyon\$)	Turizm Giderleri (milyon\$)	Gelir-Gider Dengesi
1950	3,300	28,625	28,625	-	6	23	-17
1951	-	31,377	31,377	-	15	16	-1
1952	6,219	38,837	38,837	-	7	29	-22
1953	-	91,114	70,055	80,134	8	34	-26
1954	-	111,619	95,818	50,431	7	37	-30
1955	9,00	107,348	76,569	34,043	3	10	-7
1956	-	157,680	93,605	41,976	3	11	-8
1957	-	159,148	100,803	44,368	3	14	-11
1958	-	153,476	114,744	42,947	2,6	12,8	-10,2
1959	12,326	165,803	126,690	49,357	5,4	12,6	-7,2
1960	14,200	124,228	94,077	28,211	6,0	8,3	-2,3
1961	-	144,356	129,104	34,794	7,1	12,3	-5,2
1962	22,050	198,228	172,867	47,535	8,3	18,0	-9,7

Kaynaklar: Şahin,1990:108; Akoğlu,1969:18-20; Yaşa ve diğ.,1980:417; Ünlüöner, 1990:257

3.2. Planlı Dönem Sonrası

Planlı dönemin başlamasıyla birlikte planlı dönem öncesine oranla istatistikler daha düzenli tutulmaya başlanmıştır. Bazı dönemlerde kesintiler olsa da ana hatlarıyla tutulan istatistikler turizmin Türk ekonomisi içindeki payı hakkında yeterli bilgiye ulaşmak mümkün olabilmektedir.

Planlı dönemde yapılan turizm yatırımları ve bu yatırımların toplam sabit sermaye içindeki payı Tablo 2’de yıllar itibariyle ayrıntılı olarak verilmiştir. Buna göre; Birinci Beş Yıllık Plan döneminde turizmin toplam sermaye yatırımları içerisindeki payı 0,7 ile 1,5 arasında değişmektedir. Bu oranlar İkinci Beş Yıllık Plan döneminde 2,3 e kadar yükselmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde turizm yatırımlarının toplam sabit sermaye içindeki payı azalmış ve bu oran 1977 yılında 0,8 e kadar düşmüştür. Dördüncü Beş Yıllık Plan dönemde cari fiyatlarla turizm yatırımları artmış fakat oransal olarak bir önceki dönemdeki düşüş devam etmiş ve 1980 yılında oran 0,5 e olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de turizmin atak yaptığı Beşinci Beş Yıllık Plan döneminde toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde turizmin payı 4,1 kadar çıkmıştır. Aynı oran Altıncı Beş Yıllık Plan döneminin ilk yıllarında da devam etmekle birlikte ilerleyen yıllarda bu oran 2,2 ye kadar gerilemiştir. Yedinci Beş Yıllık Plan döneminin ilk yıllarındaki turizm yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı 2,1 iken bu dönemin son yıllarında bu oran ikiye katlanarak 2000 yılında 4,0 a kadar yükselmiştir. Sekizinci Beş Yıllık Plan döneminde toplam yatırım içerisindeki turizm yatırımlarının payı artarak devam etmiştir. Bu dönemde oran 6,2 ye kadar çıkmış ve bu oran bir daha yakalanamamıştır. Toplam sabit sermaye yatırımları içinde turizmin payı 2007 yılında 5,7 olarak planlanmıştır.

Tablo 2: Planlı Dönemde Gerçekleşmelere Göre Turizm Yatırımları ve Turizm Yatırımlarının Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla Milyon TL)

Planlar	Yıllar	Turizm Yatırımları			Toplam Sabit Sermaye Yatırımları			Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçinde Turizm Yatırımlarının Payı		
		Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1963	24	40	64	4.754	5.000	9.754	0,49	0,80	0,7
	1964	32	60	92	5.421	4.850	10.277	0,59	1,23	0,9
	1965	44	120	164	6.080	5.430	11.510	0,72	2,20	1,4
	1966	66	180	246	7.855	6.859	14.714	0,84	2,62	1,1
	1967	81	190	251	9.004	7.850	16.854	0,67	2,42	1,5
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	161	300	461	11.156	9.100	20.256	1,44	3,29	2,3
	1969	159	350	509	12.763	10.485	23.608	1,24	3,22	2,2
	1970	182	385	567	14.442	12.900	27.342	1,26	2,98	2,1
	1971	222	424	646	16.229	16.000	32.229	1,36	2,64	2,0
	1972	193	443	636	20.201	20.372	40.573	0,95	2,17	1,6
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	347	530	877	25.078	28.338	53.416	1,38	1,87	1,6
	1974	324	557	881	35.039	37.926	72.965	0,92	1,50	1,2
	1975	374	545	919	53.788	52.915	106.703	0,69	1,02	0,9
	1976	554	610	1.164	75.227	70.739	145.966	0,74	0,86	0,8
	1977	903	625	1.528	107.739	91.985	199.724	0,83	0,67	0,8
1978 PROGRAMI	1978	1.171	1.260	2.431	134.961	126.100	261.061	0,86	0,99	0,9
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	1.794	1.360	3.154	237.626	177.335	414.961	0,75	0,78	0,8
	1980	2.319	2.335	4.654	482.451	379.085	861.536	0,48	0,61	0,5
	1981	3.741	3.750	7.491	761.178	489.729	1.250.907	0,49	0,76	0,6
	1982	4.167	5.500	9.667	1.005.513	641.440	1.646.953	0,41	0,86	0,6
	1983	6.465	7.475	13.940	1.315.761	865.045	2.180.806	0,49	0,86	0,6
1984 PROGRAMI	1984	14.400	15.700	30.100	2.021.800	1.384.100	3.369.900	0,71	1,16	0,9
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	22.800	44.900	67.700	3.107.700	2.333.700	5.441.500	0,73	1,92	1,2
	1986	131.800	115.000	246.800	5.299.400	3.821.200	9.120.600	2,52	3,00	2,7
	1987	134.200	244.300	378.500	7.557.500	6.570.600	14.128.100	1,78	3,72	2,7
	1988	249.500	600.700	850.200	12.053.400	12.917.300	24.970.700	2,07	4,65	3,4
	1989	190.700	1.356.400	1.547.100	17.355.500	20.803.400	38.158.900	1,1	6,5	4,1
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990	362.400	2.246.100	2.608.500	28.096.500	36.483.400	64.579.900	1,3	6,2	4,0
	1991	709.000	3.359.000	4.068.000	47.030.000	55.363.000	102.393.000	1,5	6,1	4,0
	1992	1.182.000	4.733.000	5.915.000	79.025.000	94.346.000	173.370.000	1,5	5,0	3,4
	1993	2.588.000	8.225.000	10.813.000	143.977.000	381.529.000	525.507.000	1,9	2,4	2,2
	1994	4.007.000	18.026.000	22.033.000	192.242.000	753.944.000	946.186.000	2,1	2,4	2,3
1995 PROGRAMI	1995	8.199.000	36.233.000	44.433.000	326.721.000	1.513.053.000	1.839.774.000	2,5	2,4	2,4
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	10.729.000	69.434.000	80.163.000	762.067.000	2.981.166.000	3.743.233.000	1,4	2,3	2,1
	1997	14.585.000	150.271.000	164.856.000	1.733.050.000	5.995.322.000	7.728.372.000	0,8	2,5	2,1
	1998	14.767.000	354.519.000	369.286.000	3.192.781.000	9.784.320.000	12.977.101.000	0,5	3,6	2,8
	1999	21.722.000	662.737.000	684.459.000	4.833.325.000	12.428.540.000	17.261.864.000	0,4	5,3	4,0
	2000	39.242.000	1.096.230.000	1.135.472.000	8.709.004.000	19.705.465.000	28.414.469.000	0,5	5,6	4,0
	2001	63.111.000	1.393.897.000	1.457.008.000	11.108.742.000	22.361.649.000	33.470.391.000	0,6	6,2	4,4
	2002	132.084.000	2.064.271.000	2.196.355.000	17.320.079.000	30.150.416.000	47.470.495.000	0,8	6,8	4,6
	2003	130.000.000	3.413.000.000	3.543.000.000	17.615.000.000	39.808.000.000	57.423.000.000	0,7	8,6	6,2
	2004	124.000.000	4.630.000.000	4.754.000.000	18.052.000.000	60.730.000.000	78.782.000.000	0,7	7,6	6,0
	2005 (Milyon YTL)	98	5.759	5.856	24.444	73.204	97.647	0,4	7,9	6,0
2006 PROGRAMI	2006*(Milyon YTL)	115	6.843	6.958	27.832	93.300	121.132	0,4	7,3	5,7
DOKUZUNCU KALKINMA PLANI	2007**(Milyon YTL)	148	7.615	7.763	31.607	105.778	137.385	0,5	7,2	5,7

* Gerçekleşme Tahmini ** Program

Kaynak: Ünüönen,1990:197; DPT Yıllık programlardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

T.C. Turizm Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası tarafından verilen krediler beş yıllık plan çerçevesinde ve yıllar itibariyle Tablo 3’de verilmiştir.1967 yılında 20 milyon Lira tahsis edilmiş olmasına rağmen bunun ancak 500 bin Lirası kullanılmıştır. Bu da toplam yıllar içerisinde kullanılan en az kredi miktarı olarak göze çarpmaktadır. Tahsis edilen para miktarı ile ödeme yapılan miktar 1969 yılı hariç hep farklılık arz etmiştir. 1970 yılında hiç para tahsis edilmezken toplam 18 milyon TL ödeme yapılmıştır. Yapılan ödeme miktarları dikkate alındığında inişli çıkışlı bir grafikte karşılaşılmaktadır. Örneğin, 1982 yılında 2.771 milyon TL ödeme yapılırken bu rakam 1983 yılında neredeyse üç katı artırılarak 6.299 milyon TL’yi bulmuştur. Yine benzer bir artış 1985-1986, 1986-1987, 1998-1999 ve 2002-2003 yılları arasında görülmektedir. Yapılan ödemelerdeki en büyük artış ise, 2004 yılından 2005 yılına geçerken yaşanmıştır. Buradaki artış yaklaşık sekiz katı bulmaktadır. Bu artışların tam tersi

olarak sert düşüşlerin yaşandığı yıllarda söz konusu olmuştur. 1994'den 1993'e, 1996'dan 1997'ye, 2000'den 2001'e geçerken yapılan ödeme bağlamında önemli düşüşler yaşanmıştır.

Tablo 3:T.C. Turizm Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası Tarafından Verilen Kredilerin Yıllar İtibariyle Dağılımı (Milyon TL)

PLANLAR	Yıllar	Toplam Tahsis Tutarı	Yapılan Ödeme	Ödeme Yüzdesi %
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1967	20	0,5	,02
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	50	46	90
	1969	33	33	100
	1970	--	18	-
	1971	4	8	200
	1972	25	5	18
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	126	52	41
	1974	107	106	97
	1975	121	84	69
	1976	305	176	58
	1977	612	232	38
1978 PROGRAMI	1978	334	269	81
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	185	228	123
	1980	999	426	43
	1981	2.087	964	46
	1982	7.566	2.771	37
	1983	12.755	6.299	49
1984 PROGRAMI	1984	18.554	9.485	51
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	18.189	9.949	55
	1986	80.300	28.400	35
	1987	301.500	128.000	42
	1988	583.000	289.500	50
	1989	262.000	211.000	80
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990	471.000	337.000	72
	1991	153.037	180.520	117
	1992	552.000	389.000	70
	1993	828.000	583.000	70
	1994	1.479.000	1.000.000	68
1995 PROGRAMI	1995	1.543.000	396.000	26
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	47.000	617.000	131
	1997	24.000	267.000	111
	1998	5.682.594	1.536.157	27
	1999	7.804.520	6.055.068	78
	2000	22.179.000	18.482.000	83
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2001	9.117.887	5.131.000	56
	2002	22.076.000	4.861.000	22
	2003	168.000.000	21.000.000	13
	2004	92.065.000	24.273.000	26
	2005	169.000.000	195.500.000	116
2006 PROGRAMI	2006			

Kaynak :T.C. Turizm Bankası; Türkiye Kalkınma Bankası; DPT; <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/destek05.pdf>

Turizm yatırımları için verilen krediler ve kredilerin toplam krediler içindeki payı Tablo 4'de beş yıllık plan çerçevesinde ve yıllar itibariyle verilmiştir. Tablo incelendiğinde yıllar itibariyle hem toplam kredilerin hem de turizm için verilen kredilerin sürekli bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Beş yıllık plan dışında kalan 1995 yılında ve onu takip eden Yedinci Beş Yıllık Plan dönemindeki toplam kredilerdeki artışların diğer yıllara kıyasla oransal olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Toplam krediler içerisinde turizmin payına bakıldığında en yüksek oranın %3 ile 1988 yılı olduğu görülmektedir. Bu orana ne önceki yıllarda ne de sonraki yıllarda

ulaşılamamıştır. Sekizinci Beş Yıllık Plan döneminde turizmin toplam kredilerden aldığı pay %0,1-%0,2 düzeyinde kalmıştır. 2006 programında ise turizmin aldığı pay en düşük düzeye inerek %0,02 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Turizm Yatırımları İçin Verilen Krediler Ve Bu Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı (milyon TL)

PLANLAR	Yıllar	Toplam Kredi Miktarı		Turizm Kredilerinin Payı (%)
		Turizm	Toplam	
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1967	14	23.368	0,05
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	121	27.575	0,4
	1969	148	33.182	0,4
	1970	167	37.005	0,5
	1971	161	42.834	0,4
	1972	174	55.993	0,3
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	203	75.068	0,3
	1974	563	95.749	0,6
	1975	518	138.953	0,4
	1976	879	262.133	0,3
1978 PROGRAMI	1977	1.164	335.156	0,3
	1978	1.520	410.898	0,4
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	1.627	591.588	0,3
	1980	2.536	966.457	0,3
	1981	5.025	1.563.903	0,3
	1982	7.518	2.150.945	0,3
	1983	13.717	2.845.623	0,5
1984 PROGRAMI	1984	24.022	3.684.254	0,7
	1985	34.574	6.213.996	0,6
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1986	61.772	11.100.151	0,6
	1987	216.381	17.498.942	1,2
	1988*	652.200	21.703.900	3,0
	1989	780.605	46.046.636	1,7
	1990	1.209.389	80.034.177	1,5
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1991	1.928.586	129.973.799	1,5
	1992	2.431.546	231.532.098	1,0
	1993	3.894.354	433.706.851	0,9
	1994	4.915.976	789.853.205	0,6
1995 PROGRAMI	1995	7.903.000	1.743.685.000	0,5
	1996	11.770.000	3.860.068.000	0,3
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1997	15.958.000	8.811.893.000	1,8
	1998	25.789.000	14.122.355.000	0,1
	1999	48.794.000	21.714.974.000	0,2
	2000	56.641.000	34.213.480.000	0,1
	2001	57.504.000	37.085.766.000	0,2
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2002	63.882.000	52.631.490.000	0,1
	2003	86.804.000	69.002.124.000	0,1
	2004	108.707.000	102.481.789.000	0,1
	2005	175.268.000	152.294.560.000	0,1
2006 PROGRAMI	2006	50.916.000	217.308.644.000	0,02
DOKUZUNCU KALKINMA PLANI	2007			

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

Turizm sektöründe teşvik belgesi verilen projeler ile bu projelerin teşvik edilen toplam projeler içindeki payı beş yıllık planlar çerçevesinde yıllar itibariyle Tablo 5’de verilmiştir. Hem belge sayısı hem de yatırım tutarı olarak ayrıntılı olarak ele alınan teşviklere ait veri bulma noktasında sıkıntılarla karşılaşılmış ve ulaşılabilen rakamlar genel anlamda bir bilgi sunduğu için değerlendirmeye alınmıştır. Belge sayısından ziyade yatırım tutarı dikkate alınarak tablo

incelenecek olursa; teşvik edilen toplam projeler içerisinde turizmin yatırım oranı inişli çıkışlı bir grafik çizmiştir. Bazı yıllarda yatırım tutarı içerisinde turizmin payı %10 ları geçerken bazı yıllarda % 1'in altına inmiştir. Konu beş yıllık plan çerçevesinde ele alındığında Beşinci ve Sekizinci Beş Yıllık Plan dönemlerinde turizmin diğer dönemlere teşvik edilen yatırım tutarından daha fazla pay aldığı görülmektedir. Yıl bazında ise, %18,5 ile 1989 yılında turizm en yüksek payı alırken %0,9 ile de en düşük payı 1995 yılında almıştır.

Tablo 5: Turizm Sektöründe Teşvik Belgesi Verilen Projeler İle Bu Projelerin Teşvik Edilen Toplam Projeler İçindeki Yeri

Planlar	Yıllar	Belge Sayısı			Yatırım Tutarı		
		Turizm	Toplam	Turizmin Payı	Turizm (Milyon TL.)	Toplam	Turizmin Payı
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	-	62	-	-	1,422,4	-
	1969	-	93	-	-	3,947,0	-
	1970	2	73	2,74	191,7	3,227,8	5,9
	1971	12	73	16,44	346,8	2,862,0	12,1
	1972	2	311	0,64	37,2	27,792,2	0,1
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	7	512	1,37	433,0	44,713,2	1,0
	1974	7	434	1,61	175,0	40,141,2	0,4
	1975	4	630	0,63	79,8	45,523,8	0,18
	1976(*)	258	941	27,42	9,964,0	66,095,0	15,1
	1977(*)	157	1091	14,39	6,195,0	276,958,0	2,2
1978 PROGRAMI	1978(*)	66	738	8,94	5,070,0	148,149,0	3,4
	1979(*)	21	424	4,95	2,144,0	94,676,0	2,3
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1980	6			3.152		
	1981	19			8.984		
	1982	22			12.410		
	1983	50			157.121		
	1984	59			160.492		
1984 PROGRAMI	1984	59			160.492		
	1985	91	1.821	4,9	122.500	3.571.400	3,4
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1986	192	2.490	7,7	318.700	5.347.000	5,9
	1987	297	2.823	10,5	903.600	6.837.400	13,2
	1988	468	2.742	17,0	1.956.700	11.653.400	16,8
	1989	593	3.256	18,2	3.587.300	19.376.300	18,5
	1990	138	3.140	4,3	1.667.700	22.645.000	7,3
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1991(bin YTL)	146	1.775	8,2	1.527	38.175	4,0
	1992	112	1.554	7,2	1.767	51.593	3,4
	1993	150	3.051	4,9	6.648	229.248	2,9
	1994	58	1.393	4,2	6.733	214.032	3,1
	1995	137	4.954	2,8	20.657	2.187.011	0,9
1995 PROGRAMI	1995	137	4.954	2,8	20.657	2.187.011	0,9
	1996	186	5.023	3,7	40.621	1.997.992	2,0
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1997	284	5.144	5,5	155.084	3.302.618	4,7
	1998	244	4.291	5,7	213.240	4.100.777	5,2
	1999	199	2.967	6,7	298.772	4.664.362	6,4
	2000	153	3.521	4,3	323.331	8.761.378	3,7
	2001	138	2.155	6,4	421.371	10.598.842	4,0
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2002	187	3.002	6,2	1.675.256	15.229.599	11,0
	2003	257	3.876	6,6	2.723.000	25.936.669	10,5
	2004	179	4.078	4,4	1.805.600	21.495.347	8,4
	2005	228	4.303	5,3	2.964.000	24.296.946	12,2
	2006	146	3.090	4,7	1.776.000	22.768.061	7,8
2006 PROGRAMI	2006	146	3.090	4,7	1.776.000	22.768.061	7,8

Kaynak :TOBB,1977:43-44;DPT,1981:Hazine Müsteşarlığı

(*) 1976-1979 yıllarına ait turizm sektörü rakamlarına ulaşılamadığından, hizmetler toplamı olarak alınmıştır.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'ndan yararlanan turizm firmalarının sayıları ve toplam yabancı sermaye içindeki payları Tablo 6'da verilmiştir. Tablo incelendiğinde turizmin izin verilen toplam yabancı sermaye içindeki payının Üçüncü Beş Yıllık Planda %7 civarında olduğu,

1978 ve 1979 yıllarında da % 8 lerde olduğu görülmektedir. Bu yılları takip eden üç yılda ise izin verilen yabancı sermayeden turizmin aldığı pay %2 lere gerilemiştir. Turizmin izin verilen yabancı sermayeden aldığı en yüksek pay %14,3 ile 1997 yılı ve %12,2 ile 1991 yılı olarak görülmektedir. 1997 yılından sonra turizmin izin verilen toplam yabancı sermaye içerisindeki payı önemli bir düşüş göstermeye başlamıştır. Turizmin yabancı sermayeden aldığı en düşük pay ise %0,1 ile 2004 yılıdır.

Tablo 6: 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan Yararlanan Turizm Firmalarının Yıllar İtibariyle Dağılımı Ve Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payları (Milyon \$)

PLANLAR	Yıllar	Teşvik İzni Adedi			İzin Verilen Yabancı Sermaye Milyon \$		
		Turizm	Toplam	Turizmin payı %	Turizm	Toplam	Turizmin payı %
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1975	7	109	6,4	373**	5.148**	7,2
	1976	7	106	6,6	390	5.772	6,8
	1977	6	99	6,0	447	6.326	7,0
1978 PR0GRAMI	1978	7	97	7,2	679	7.995	8,5
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	7	91	7,6	679	8.480	8,0
	1980	7	100	7,0	679	28.390	2,4
	1981	7	127	5,5	1.374	47.400	2,9
	1982	11	170	6,5	2.558	100.196	2,5
	1983	13	185	7,0	5.623	147.109	5,0
1984 PR0GRAMI	1984	14	267	5,2	7.428	254.775	2,9
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	20	421	4,8	19.960	464.981	4,3
	1986	41	610	6,7	44.692	707.164	6,3
	1987	80	839	9,5	54.192	960.035	5,6
	1988	84	1109	7,5	170.037	1.597.103	10,6
	1989					1.512	
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990					1.861	
	1991	117	940	12,4	240	1.967	12,2
	1992	138	1.081	12,8	108	1.820	5,9
	1993	121	1.120	10,8	107	2.271	4,7
	1994	73	1.089	6,7	57	1.485	3,8
1995 PR0GRAMI	1995	84	1.225	6,9	175	2.938	6,0
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	127	1.178	10,8	129	3.837	3,4
	1997	142	1.340	10,6	240	1.678	14,3
	1998	111	1.224	9,0	52	1.645	3,1
	1999	80	1.019	7,9	40	1.700	2,4
	2000	94	1.082	8,7	50	3.060	1,6
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2001	104	1.233	8,4	87	2.276	3,2
	2002	71	1.355	5,2	80	2.243	3,6
	2003*	-	-	-	4	745	0,5
	2004	-	-	-	1	1.245	0,1
	2005	-	-	-	42	8.546	0,5
2006 PR0GRAMI	2006	-	-	-	28	17.446	0,2

* 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmıştır.

** İtalik rakamlar milyon TL olarak verilmiştir.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine ve turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranına ait veriler beş yıllık planlar çerçevesinde ve yıllar itibariyle Tablo 7'de ayrıntılı olarak verilmiştir. Tablo incelendiğinde turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı 1963(%2,1) yılından başlayarak 1975 (%14,3) yılına kadar artma eğiliminde yer almıştır. 1976 yılında bu oran %9,2 olarak gerçekleşmiş ve bunu yılı takip eden dört yılda ise %10 larda seyretmiştir.1981-1983 yılları arasında turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içerisindeki payı daha da gerilemiş ve %6-8 arasında

kalmıştır. Daha sonraki yıllarda tekrar yükselişe geçen turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içerisindeki oranı 1997 yılında %30,8 e ve 2002 yılında ise en yüksek oran olan %33,9 kadar ulaşmıştır. 2002 yılından itibaren tekrar düşüş trendine giren turizmin ihracat gelirleri içerisindeki payı 2006 yılında %19,7 olarak gerçekleşmiştir.

Turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı genelde %2-4 arasında değişmekle birlikte bazı yıllarda bu durum farklı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1969-1970 yıllarında turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı % 5 düzeylerinde gerçekleşmiş olmakla birlikte 1979-1983 yıllarında bu oran %2 nin altına inmiştir. 2006 yılında ise turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı %2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri Ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderleri Oranı (1963-2006) (1.000.000 \$)

Planlar	Yıllar	İhracat(*)	Turizm Gelirleri	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı (%)		İthalat(*)	Turizm Giderleri	Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı (%)	
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1963	368	8	2,1	688	21	3,0		
	1964	411	8	2,0	537	22	4,1		
	1965	464	14	3,0	572	24	4,2		
	1966	490	12	2,5	718	26	3,7		
	1967	523	13	2,5	685	27	3,9		
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	496	24	4,9	764	33	4,4		
	1969	537	37	6,8	801	42	5,3		
	1970	588	52	8,8	948	48	5,0		
	1971	677	63	9,3	1.171	42	3,6		
	1972	835	104	12,4	1.563	59	3,8		
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	1.317	172	13,0	2.086	93	4,5		
	1974	1.532	194	12,6	3.778	152	4,0		
	1975	1.401	201	14,3	4.739	155	3,3		
	1976	1.960	181	9,2	5.128	208	4,1		
	1977	1.753	205	11,7	5.796	269	4,6		
1978 PROGRAMI	1978	2.288	230	10,1	4.599	103	2,2		
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	2.261	281	12,4	5.069	95	1,9		
	1980	2.910	327	11,2	7.909	115	1,5		
	1981	4.703	381	8,1	8.933	103	1,2		
	1982	5.746	370	6,4	8.843	109	1,2		
	1983	5.728	411	7,2	9.235	127	1,4		
1984 PROGRAMI	1984	7.134	840	11,8	10.757	277	2,6		
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	7.958	1.482	18,6	11.343	324	2,9		
	1986	7.457	1.215	16,3	11.105	314	2,8		
	1987	10.190	1.721	16,9	14.158	448	3,2		
	1988	11.662	2.355	20,2	14.335	358	2,5		
	1989	11.625	2.557	22,0	15.792	565	3,6		
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990	12.959	3.225	24,9	22.302	520	2,3		
	1991	13.594	2.654	19,5	21.047	592	2,8		
	1992	14.715	3.639	24,7	22.871	776	3,4		
	1993	15.345	3.959	25,8	29.428	934	3,2		
	1994	18.106	4.321	23,9	23.270	866	3,7		
1995 PROGRAMI	1995	21.637	4.957	22,9	35.709	912	2,6		
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	23.226	5.962	25,7	43.627	1.265	2,9		
	1997	26.261	8.089	30,8	48.559	1.716	3,5		
	1998	26.974	7.809	28,9	45.921	1.754	3,8		
	1999	26.587	5.203	19,6	40.672	1.471	3,6		
	2000	27.775	7.636	27,5	54.503	1.711	3,1		
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2001	31.334	10.067	32,1	41.939	1.738	4,1		
	2002	35.081	11.901	33,9	50.832	1.880	3,7		
	2003	46.878	13.203	28,2	68.735	2.113	3,1		
	2004	63.167	15.888	25,2	97.540	2.524	2,6		
	2005	73.476	18.154	24,7	116.774	2.870	2,5		
2006 PROGRAMI	2006	85.479	16.851	19,7	138.290	2.742	2,0		

(*) : T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu

Turizm gelirlerinin gayri safi milli hasıla içindeki payı cari fiyatlarla Tablo 8’de ayrıntılı olarak verilmiştir. Tablo incelendiğinde turizm gelirlerinin GSMH içindeki payının 1963 yılından başlayarak 1973 yılına kadar %0,1 den %0,8’e çıktığı anlaşılmaktadır. Bu yılı takip eden 10 yıl içerisinde bu pay %0,4’e kadar düşmüş ama tekrar %0,8’e çıkmıştır. Turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı ilk defa 1984 yılında %1 i aşarak %1,7’ye ulaşmıştır. 1985 ise oran %2,8 lere kadar çıkmıştır. Bu yılları takip eden yıllarda sadece 1986 ve 1991 yıllarında %2 nin altında kalan bu oran diğer yıllarda %2-5 arasında gerçekleşmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında diğer yıllardan farklı olarak turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı %6’yı aşmıştır. 2006 yılında ise bu oran %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Payı (Cari Alıcı Fiyatlarıyla) (1963 - 2006)

Planlar	Yıllar	Gayrisafi Milli Hasıla		Gelir (X)	Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı (%)
		Milyon TL.	Milyon \$	Milyon \$	
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1963	66.801,4	7.422,4	7,7	0,1
	1964	71.312,8	7.923,6	8,3	0,1
	1965	76.726,3	8.525,1	13,8	0,2
	1966	91.419,0	10.157,7	12,1	0,1
	1967	101.480,6	11.275,6	13,2	0,1
KİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	163.892,7	12.499,3	24,1	0,2
	1969	183.356,2	13.877,0	36,6	0,3
	1970	207.814,8	9.951,3	51,6	0,5
	1971	261.072,6	12.969,9	62,9	0,5
	1972	314.139,6	17.200,7	103,7	0,6
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	399.088,6	22.130,7	171,5	0,8
	1974	537.677,6	30.507,0	193,7	0,6
	1975	690.900,8	37.598,0	200,9	0,5
	1976	868.065,8	41.283,5	180,5	0,4
	1977	1.108.270,7	49.177,1	204,9	0,4
1978 PROGRAMI	1978	1.645.968,5	53.690,7	230,4	0,4
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	2.876.522,9	52.962,2	280,7	0,5
	1980	5.303.010,2	57.198,3	326,7	0,6
	1981	8.022.745,3	46.087,2	381,3	0,8
	1982	10.611.859,2	52.853,0	370,3	0,7
	1983	13.933.008,1	50.153,5	411,1	0,8
1984 PROGRAMI	1984	22.167.739,9	48.986,5	840,0	1,7
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	35.350.318,4	52.597,6	1.482,0	2,8
	1986	51.184.759,3	75.173,0	1.215,0	1,6
	1987	75.019.388,1	85.979,0	1.721,1	2,0
	1988	129.175.103,7	90.460,0	2.355,3	2,6
	1989	230.369.937,1	107.544,0	2.556,5	2,4
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990	397.177.547,4	150.758,0	3.225,0	2,1
	1991	634.392.841,0	150.168,0	2.654,0	1,8
	1992	1.103.604.909,0	158.122,0	3.639,0	2,3
	1993	1.997.322.597,4	178.715,0	3.959,0	2,2
	1994	3.887.902.917,0	132.302,0	4.321,0	3,3
1995 PROGRAMI	1995	7.854.887.167,0	170.081,0	4.957,0	2,9
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	14.978.067.283,0	183.601,0	5.962,1	3,2
	1997	29.393.262.147,0	192.383,0	8.088,5	4,2
	1998	53.518.331.580,0	206.552,0	7.808,9	3,8
	1999	78.282.966.809,0	185.267,0	5.203,0	2,8
	2000	125.596.128.755,0	200.002,0	7.636,0	3,8
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2001	176.483.953.021,0	145.693,0	10.066,5	6,9
	2002	273.463.167.796,0	180.892,0	11.900,9	6,6
	2003	356.680.888.000,0	239.235,0	13.203,1	5,5
	2004	430.511.476.967,0	300.578,0	15.887,7	5,3
	2005	486.401.032.274,0	360.876,0	18.153,5	5,0
2006 PROGRAMI	2006	575.783.962.136,0	399.673,0	16.850,8	4,2

(X) : (1965-1978) MALİYE BAKANLIĞI
(1984-1990) YABANCI ZİYARETÇİ ÇIKIŞ ANKETİ
(1996-1998) TURİZM BAKANLIĞI+ DİE
(2001-2002) TURİZM BAKANLIĞI+ DİE
(1979-1983) MERKEZ BANKASI
(1991-1995) MERKEZ BANKASI
(1999-2000) MERKEZ BANKASI
(2003-2006) KTB+TUİK+MERKEZ BANKASI

Gelen yabancı sayısı, turizm gelirleri ve yabancı başına ortalama harcama ile yurtdışına çıkan vatandaş sayısı, turizm giderleri ve vatandaş başına ortalama harcama ve bunların arasındaki dengeye ait bilgiler yıllar itibariyle Tablo 9’da verilmiştir. Tablo incelendiğinde turizm gelirlerinin 1976, 1982, 1986 ve 1991 yıllarındaki düşüşler hariç 1963 den 1998 yılın akada sürekli bir artış içerisinde olduğu görülmektedir. 1963 yılında 7.659.000 \$ olan turizm gelirleri 1997 ye gelindiğinde 8.088.549.000 \$ çıkmıştır. 1997’yi takip eden üç yılda dalgalı bir seyir gösteren turizm gelirleri 2001 ile 2005 yılları arasında hızlı bir artış göstermiş ve 18.153.500.000\$ kadar çıkmıştır. 2006 yılında ise bu rakam 1.302.700.000 \$ lık bir düşüş göstererek 16.850.800.000\$ olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9: Turizm Gelir - Gider Dengesi Ve Ortalama Harcama

Planlar	Yıllar	Gelir (1.000\$)	Gelen Yabancı Sayısı	Yabancı Başına Ort. Harcama (\$)	Gider (1.000\$)	Çıkan Vatandaş Sayısı	Vatandaş Başına Ort. Harcama (\$)	Denge (1.000 \$)
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1963	7.659	198.841	38,5	20.511	41.833	490,3	- 12.852
	1964	8.317	229.347	36,3	21.807	113.083	192,8	- 13.490
	1965	13.758	361.758	38,0	24.310	186.520	130,3	- 10.552
	1966	12.134	440.534	27,5	26.329	155.293	169,5	- 14.195
	1967	13.219	574.055	23,0	26.813	130.140	206,0	- 13.594
KİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	24.082	602.996	39,9	33.409	186.449	179,2	- 9.327
	1969	36.573	694.229	52,7	42.231	270.417	156,2	- 5.658
	1970	51.597	724.784	71,2	47.738	515.992	92,5	3.859
	1971	62.857	926.019	67,9	42.192	719.668	58,6	20.665
	1972	103.731	1.034.955	100,2	59.320	904.605	65,6	44.411
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	171.477	1.341.527	127,8	93.013	1.004.821	92,6	78.464
	1974	193.684	1.110.298	174,4	151.797	1.186.228	128,0	41.887
	1975	200.861	1.540.904	130,4	154.954	1.397.425	110,9	45.907
	1976	180.456	1.675.846	107,7	207.893	1.412.391	147,2	- 27.437
	1977	204.877	1.661.416	123,3	268.528	1.545.801	173,7	- 63.651
1978 PROGRAMI	1978	230.398	1.644.177	140,1	102.476	1.498.345	68,4	127.922
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	280.727	1.523.658	184,2	95.070	1.534.872	61,9	185.657
	1980	326.654	1.288.060	253,6	114.738	1.794.808	63,9	211.916
	1981	381.268	1.405.311	271,3	103.313	1.783.891	57,9	277.955
	1982	370.320	1.391.717	266,1	108.919	1.899.377	57,3	261.401
	1983	411.088	1.625.099	253,0	127.337	1.998.162	63,7	283.751
1984 PROGRAMI	1984	840.000	2.117.094	396,8	276.806	2.071.189	133,6	563.194
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	1.482.000	2.614.924	566,7	323.600	1.806.163	179,2	1.158.400
	1986	1.215.000	2.391.085	508,1	313.570	1.622.237	193,3	901.430
	1987	1.721.117	2.855.546	562,7	447.739	1.921.681	233,0	1.273.378
	1988	2.355.295	4.172.727	567,5	357.966	2.114.780	169,3	1.997.329
	1989	2.556.529	4.459.151	570,3	565.000	2.464.318	229,3	1.991.529
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990	3.225.000	5.389.308	621,3	520.000	2.917.118	178,3	2.705.000
	1991	2.654.000	5.517.897	519,7	592.000	2.770.758	213,7	2.062.000
	1992	3.639.000	7.076.096	533,0	776.000	2.997.318	258,9	2.863.000
	1993	3.959.000	6.500.638	668,1	934.000	3.311.313	282,1	3.025.000
	1994	4.321.000	6.670.618	674,0	866.000	3.446.618	251,3	3.455.000
1995 PROGRAMI	1995	4.957.000	7.726.886	684,0	912.000	3.981.391	229,1	4.045.000
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	5.962.100	8.614.085	748,0	1.265.000	4.260.701	296,9	4.697.100
	1997	8.088.549	9.689.004	876,0	1.716.000	4.632.876	370,4	6.372.549
	1998	7.808.940	9.752.697	879,5	1.753.900	4.601.349	381,2	6.055.040
	1999	5.203.000	7.487.285	736,0	1.471.000	4.758.211	309,1	3.732.000
	2000	7.636.000	10.428.153	764,3	1.711.000	5.284.336	323,8	5.925.000
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2001	10.066.500	11.618.969	655,1	1.738.000	4.856.143	357,9	8.328.500
	2002	11.900.900	13.256.028	697,3	1.880.000	5.131.071	366,4	10.020.900
	2003	13.203.100	14.029.558	702,5	2.113.300	5.928.454	356,5	11.089.800
	2004	15.887.700	17.516.908	705,8	2.524.000	7.299.458	345,8	13.363.700
	2005	18.153.500	21.124.886	678,7	2.870.400	8.246.056	348,1	15.283.100
2006 PROGRAMI	2006	16.850.800	19.819.833	651,3	2.742.300	8.274.793	331,4	14.108.500

NOT : (1965 - 1978) MALİYE BAKANLIĞI
(1984 - 1990) YABANCI ZİYARETÇİ ÇIKIŞ ANKETİ
(1996 - 1998) TURİZM BAKANLIĞI+ DİE
(2001-2002) TURİZM BAKANLIĞI+ DİE
(1979 - 1983) MERKEZ BANKASI
(1991 - 1995) MERKEZ BANKASI
(1999 - 2000) MERKEZ BANKASI
(2003-2006) KTB+TUİK+MERKEZ BANKASI

Turizm giderleri ise, 1963'den 1978 yılına gelinceye kadar artan bir trend göstermiştir. 1978-1983 yılları arasında inişli çıkışlı bir seyir izleyen turizm giderleri 1983 yılından 1984 geçerken yaklaşık iki katı bir artış göstermiştir. Turizm giderleri 1996 yılında 1 milyar doları 2003 yılında ise, 2 milyar doları aşmıştır. 2006 yılında ise turizm giderleri 2.742.300.000\$ olarak gerçekleşmiştir.

Turizm gelir gider dengesine bakıldığında 1970 yılına gelinceye kadar turizm gelir giderlerinin (-) bakiye verdiği görülmektedir. Daha sonraki yıllarda 1976-1977 yılı hariç turizm gelir giderleri (+) bakiye vermiştir.

Tablo 10: Yıllara Göre Belgeli Konaklama Tesisleri ve Yatak Sayısı (1970-2006)

Planlar	YILLAR	TURİZM YATIRIMI BELGELİ			TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ		
		Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1966	291	--	23.807	165	--	16.151
	1967	371	--	29.859	196	--	18.158
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1968	350	--	26.803	225	--	21.643
	1969	340	--	29.048	249	--	24.907
	1970	301	13.372	25.872	292	15.243	28.354
	1971	259	13.116	25.619	337	17.282	32.114
	1972	157	10.400	19.874	363	18.578	34.628
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1973	180	12.564	24.605	388	20.517	38.528
	1974	185	13.232	25.739	400	21.699	40.895
	1975	202	12.846	25.956	421	23.860	44.957
	1976	227	12.802	26.068	439	24.983	47.307
1978 PROGRAMI	1977	261	14.359	28.230	446	26.496	50.379
DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1978	261	13.127	26.190	473	27.233	52.385
	1979	265	12.803	25.727	494	28.013	53.956
	1980	267	13.019	26.288	511	28.992	56.044
	1981	278	15.159	30.291	529	30.050	58.242
	1982	339	18.172	36.332	569	32.011	62.372
1984 PROGRAMI	1983	376	21.410	43.425	611	33.694	65.934
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1984	412	26.372	53.615	642	34.666	68.266
	1985	501	34.251	71.521	689	41.351	85.995
	1986	638	48.615	101.383	731	44.342	92.129
	1987	892	73.537	153.786	834	51.040	106.214
	1988	1.268	105.736	218.445	957	58.914	122.306
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1989	1.662	139.497	288.896	1.102	70.603	146.086
	1990	1.921	156.702	325.515	1.260	83.953	173.227
	1991	1.987	158.379	331.711	1.404	97.260	200.678
	1992	1.938	148.017	309.139	1.498	105.476	219.940
1995 PROGRAMI	1993	1.788	132.395	276.037	1.581	113.995	235.238
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1994	1.578	114.913	240.932	1.729	128.065	265.136
	1995	1.334	96.517	202.483	1.793	135.436	280.463
	1996	1.309	96.592	202.631	1.866	145.493	301.524
	1997	1.402	110.866	236.632	1.933	151.055	313.298
	1998	1.365	116.286	249.125	1.954	151.397	314.215
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1999	1.311	114.840	245.543	1.907	153.749	319.313
	2000	1.300	113.452	243.794	1.824	156.367	325.168
	2001	1.237	106.683	229.047	1.998	177.371	368.819
	2002	1.138	102.972	222.876	2.124	190.327	396.148
	2003	1.130	111.894	242.603	2.240	202.339	420.697
2006 PROGRAMI	2004	1.151	118.883	259.424	2.357	217.664	454.290
	2005	1.039	128.005	278.255	2.412	231.123	483.330
	2006	806		274.687	2.475		508.632

Kaynak: www.turizm.gov.tr

Yıllar itibariyle belgeli konaklama tesisleri ve yatak sayısı Tablo 10'da, tesislere geliş sayısı, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarına ait veriler ise Tablo 11'de verilmiştir. Her iki tablo birlikte ele alındığında ana hatlarıyla şunlar söylenebilir. Ülkenin sahip olduğu yatak sayısı yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir. Ülkenin yatak sayısındaki bu artışa rağmen 1981-1983, 1991, 1994,1999-2000 yılları hariç diğer yılların tamamında doluluk oranları %45'in üzerinde gerçekleşmiştir. Hatta bu doluluk oranları 1988, 1996-97 ve 2004-05 yıllarında %50 yi aşmıştır. 2006 yılında ise doluluk oranı %47,3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 11: Tesislere Geliş Ve Geceleme Sayıları, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı

Planlar	Yıllar	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme Sayısı			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı(%)		
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1976	527.409	1.01.485	1.543.894	1.378.347	2.122.128	3.500.475	2,6	2,1	2,3	22,7	34,9	57,6
	1977	531.207	1.201.214	1.732.421	1.365.551	2.449.028	3.814.579	2,6	2,0	2,2	19,1	34,2	53,3
1978 PROGRAMI	1978	670.100	1.644.298	2.314.398	1.840.486	3.551.869	5.392.355	2,7	2,2	2,3	15,8	30,5	46,3
DÖRÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN	1979	597.830	2.001.055	2.598.885	1.631.354	3.735.805	5.367.159	2,7	1,9	2,1	14,3	32,8	47,1
	1980	412.930	1.857.147	2.270.077	1.114.862	3.326.745	4.441.607	2,7	1,8	1,9	10,9	32,6	43,5
	1981	653.088	1.993.487	2.646.575	2.646.302	1.630.474	4.276.775	2,5	1,8	1,9	11,2	30,7	41,9
	1982	786.114	1.883.880	2.669.994	1.967.608	3.405.177	5.372.785	2,5	1,8	2,0	15,7	27,3	43,0
	1983	1.128.038	2.243.483	3.371.571	2.911.013	4.156.391	7.067.404	2,5	1,8	2,0	17,8	25,5	43,3
1984 PROGRAMI	1984	1.425.813	2.272.102	3.697.915	3.852.735	4.557.735	8.410.470	2,7	2,0	2,2	22,2	26,2	48,4
BEŞİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1985	1.793.955	2.306.053	4.100.008	5.014.933	4.648.191	9.663.124	2,7	2,0	2,3	25,4	23,6	49,0
	1986	2.142.843	2.721.091	4.863.934	6.312.677	5.210.143	11.522.820	2,9	1,9	2,3	25,4	21,0	46,4
	1987	2.661.890	2.899.495	5.561.385	8.325.001	5.388.695	13.713.696	3,1	1,8	2,4	29,8	19,3	49,1
	1988	3.411.983	3.032.343	6.444.326	11.655.182	5.577.660	17.232.842	3,4	1,8	2,7	34,1	16,3	50,4
	1989	3.783.269	6.871.210	11.864.746	11.864.746	5.565.564	17.430.310	3,1	1,8	2,5	32,2	15,1	47,3
ALTINCI BEŞ YILLIK PLAN	1990	3.869.166	3.584.287	7.453.453	13.270.641	6.878.368	20.149.009	3,43	1,92	2,7	31,7	16,4	48,1
	1991	2.398.666	3.829.585	6.228.251	9.699.097	8.011.350	17.710.447	4,04	2,09	2,8	20,6	17,0	37,6
	1992	3.720.627	4.100.495	7.821.122	16.785.455	9.170.541	25.955.996	4,51	2,24	3,3	32,2	17,6	49,8
	1993	4.097.358	4.831.051	8.928.409	17.064.115	9.696.873	26.760.988	4,16	2,01	3,0	29,3	16,6	45,9
	1994	3.728.645	4.691.518	8.420.163	16.254.810	9.557.680	25.812.490	4,36	2,04	3,1	24,6	14,5	39,1
1995 PROGRAMI	1995	4.629.615	5.011.763	9.641.378	18.477.323	9.677.990	28.155.313	3,99	1,93	2,9	30,8	16,1	46,9
YEDİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	1996	6.448.933	5.845.208	12.294.141	25.548.488	11.490.413	37.038.901	3,96	1,97	3,0	35,3	15,9	51,2
	1997	9.443.198	7.650.086	17.093.284	36.167.197	14.941.411	51.108.608	3,83	1,95	3,0	38,6	16,0	54,6
	1998	7.600.031	7.684.226	15.284.257	30.432.625	15.513.645	45.946.270	4,00	2,02	3,0	30,6	15,6	46,2
	1999	4.822.189	7.854.688	12.676.877	20.434.881	16.782.840	37.217.721	4,24	2,14	2,9	20,4	16,7	37,1
	2000	6.804.076	8.855.902	15.659.978	28.510.906	16.475.699	44.986.605	4,19	1,86	2,9	23,3	13,4	36,8
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK PLAN	2001	8.778.165	7.749.622	16.527.787	36.368.500	14.178.389	50.546.889	4,14	1,83	3,1	32,8	12,8	45,6
	2002	9.871.594	7.916.706	17.788.300	43.312.498	15.202.445	58.514.943	4,39	1,92	3,3	32,8	12,8	45,6
	2003	8.991.456	8.429.868	17.421.324	40.866.002	16.233.902	57.099.904	4,54	1,93	3,3	33,6	13,3	46,9
	2004	10.981.763	9.724.913	20.706.676	49.727.905	18.356.597	68.084.502	4,53	1,89	3,3	39,2	13,1	52,3
	2005	12.952.616	10.458.386	23.411.002	56.108.453	18.818.631	74.927.084	4,33	1,80	3,2	39,2	13,1	52,3
2006 PROGRAMI	2006	11.896.571	11.570.101	23.466.672	46.640.460	21.502.638	68.143.098	3,92	1,86	2,9	32,4	14,9	47,3

Kaynak: www.turizm.gov.tr

Sonuç ve Öneriler

Turizm yatırımlarını teşvik amacıyla 24.03.1950 tarih ve 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik Kanununun çıkartılmasıyla turizmin gelişmesini esas alan yatırım türleri gelişmiştir.

Siyasi gelişmelerden çok çabuk ve fazla etkilenen turizm sektörü 27 Mayıs 1960 ihtilalinden fazlasıyla etkilenmiş ve yeni gelişmeye başlamış olan turizm sektörü bütünüyle bir durgunluk içine girmiştir.

Planlı dönemin başlamasıyla birlikte planlı dönem öncesine oranla istatistikler daha düzenli tutulmaya başlanmıştır. Bazı dönemlerde kesintiler olsa da ana hatlarıyla tutulan

istatistikler turizmin Türk ekonomisi içindeki payı hakkında yeterli bilgiye ulaşmak mümkün olabilmektedir.

Planlı dönemde yapılan turizm yatırımları ve bu yatırımların toplam sabit sermaye içindeki payı yıllar itibariyle iniş çıkış gösterse de turizmle ilgili yeni teşvik yasalarının çıkarıldığı 1983 yılından başlayarak sürekli bir artış göstermiştir .

T.C. Turizm Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası tarafından verilen kredilerde en çok dikkati çeken nokta tahsis edilen toplam rakam ile yapılan ödemelerin 1969 yılı hariç sürekli farklılık göstermesidir. Yılların önemli bir kısmında tahsis edilen rakamlar ödenemezken bazı yıllarda da tahsis edilen rakamlar aşılmıştır.

Turizm yatırımları için verilen krediler ve kredilerin toplam krediler içindeki payı yıllar itibariyle hem toplam kredilerin hem de turizm için verilen kredilerin sürekli bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Beş yıllık plan dışında kalan 1995 yılında ve onu takip eden Yedinci Beş Yıllık Plan dönemindeki toplam kredilerdeki artışların diğer yıllara kıyasla oransal olarak daha fazla olduğu görülmektedir.

Turizm sektöründe teşvik belgesi verilen projeler ile bu projelerin teşvik edilen toplam projeler içindeki payı beş yıllık planlar çerçevesinde yıllar itibariyle belge sayısından ziyade yatırım tutarı dikkate alındığında; teşvik edilen toplam projeler içerisinde turizmin yatırım oranı inişli çıkışlı bir grafik çizmiştir.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'ndan yararlanan turizm firmalarının sayıları ve toplam yabancı sermaye içindeki payları Üçüncü Beş Yıllık Planda %7 civarında, 1978 ve 1979 yıllarında da % 8 lerde gerçekleşmiştir. Turizmin izin verilen yabancı sermayeden aldığı en yüksek pay %14,3 ile 1997 yılı ve %12,2 ile 1991 yılı olmuştur. 1997 yılından sonra turizmin izin verilen toplam yabancı sermaye içerisindeki payı önemli bir düşüş göstermeye başlamış ve turizmin yabancı sermayeden aldığı en düşük pay 2004 yılında %0,1 e kadar düşmüştür.

Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı 1963 yılında %2,1 olarak gerçekleşmiştir. 1964 yılında ise en düşük oran %2,0 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında ise en yüksek oran olan %33,9 kadar ulaşmıştır. Turizmin ihracat gelirleri içerisindeki payı 2006 yılında %19,7 olarak gerçekleşmiştir. Turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı ise genelde %2-4 arasında değişmektedir.

Turizm gelirlerinin gayri safi milli hasıla içindeki payı 1980 li yıllara gelinceye kadar %1 in altındadır. Turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı ilk defa 1984 yılında %1 i aşarak

%1,7'ye ulaşmıştır. 2001 ve 2002 yıllarında diğer yıllardan farklı olarak turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı %6'yı aşmıştır. 2006 yılında ise bu oran %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

Turizm gelirlerinin 1976, 1982, 1986 ve 1991 yıllarındaki düşüşler hariç 1963 den 1998 yılın akada sürekli bir artış içerisinde olmuştur. 2006 yılında turizm gelirleri bir önceki yıla oranla 1.302.700.000 \$ lık bir düşüş göstererek 16.850.800.000\$ olarak gerçekleşmiştir.

Turizm giderleri ise, 1963'den 1978 yılına gelinceye kadar artan bir trend göstermiştir. 1978-1983 yılları arasında inişli çıkışlı bir seyir izleyen turizm giderleri 1983 yılından 1984 geçerken yaklaşık iki katı bir artış göstermiştir. Turizm giderleri 1996 yılında 1 milyar doları 2003 yılında ise, 2 milyar doları aşmıştır. 2006 yılında ise turizm giderleri 2.742.300.000\$ olarak gerçekleşmiştir.

Turizm gelir gider dengesine bakıldığında 1970 yılına gelinceye kadar turizm gelir giderlerinin (-) bakiye verdiği görülmektedir. Daha sonraki yıllarda 1976-1977 yılı hariç turizm gelir giderleri (+) bakiye vermiştir.

Türkiye'nin sahip olduğu yatak sayısı yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir. Ülkenin yatak sayısındaki bu artışa rağmen 1981-1983, 1991, 1994,1999-2000 yılları hariç diğer yılların tamamında doluluk oranları %45'in üzerinde gerçekleşmiştir. Hatta bu doluluk oranları 1988, 1996-97 ve 2004-05 yıllarında %50 yi aşmıştır. 2006 yılında ise doluluk oranı %47,3 olarak gerçekleşmiştir.

KAYNAKÇA

- AKOĞLU, Tunay (1969) **Turizm Eğitimi Ve Öğretimi**, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını.
Devlet Planlama Teşkilatı (1976-1988), **İcra Planı Uygulama Raporları**.
Devlet Planlama Teşkilatı (1963-1988), **İcra Planı**.
Devlet Planlama Teşkilatı (1996), **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-1995)**
Devlet Planlama Teşkilatı (1983-1988), **Teşvik Uygulama Başkanlığı Faaliyet Raporları**.
Devlet Planlama Teşkilatı (1983), **6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye’de Yabancı Sermaye**.
Devlet Planlama Teşkilatı (1987), **Yabancı Sermaye Raporu (1983-1986)**, Nisan, Ankara.
Devlet Planlama Teşkilatı (1989), **1989 Yılı Programı**, Ankara.
Devlet Planlama Teşkilatı (1981), **1981 Yılı Programı**, Ankara.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/destek05.pdf>
ŞAHİN, Adem (1990), **İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi**, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara
T.C. Merkez Bankası, **Yıllık Faaliyet Raporları (1969-1988)**
T.C. Turizm Bankası A.Ş. (1982), **21. Hesap Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara.
T.C. Turizm Bankası A.Ş. (1988), **1987 Faaliyet Raporu**, Ankara.
Türkiye Odalar Borsalar Birliği (1977), **İktisadi Rapor (1977)**, Ankara.
Türkiye Odalar Borsalar Birliği (1972), **İktisadi Rapor (1972)**, Ankara.
ÜNLÜÖNEN, Kurban (1990), **Turizmin İktisadi Kalkınmaya Etkileri ve Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Turizm Politikaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
ÜNLÜÖNEN, Kurban; A.TAYFUN; A. KILIÇLAR (2007), **Turizm Ekonomisi**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
World Tourism Organization (1989), **Yearbook of Tourism Statistics, Vol.1**.
World Tourism Organization (1999), **Tourism Highligts**.
www.hazine.gov.tr
www.tuik.gov.tr
www.tcmb.gov.tr
www.world-tourism.org
www.turizm.gov.tr
www.tursab.org.tr
YAŞA, Memduh ve diğ.(1980), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**, İstanbul : Akbank Kültür Yayını.